

تحلیل محتوای ارتباطی تمرین های مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی بر اساس اهداف نگارش شده در کتاب راهنمای معلم

علی اصغر اعتمادی^۱، حامد رستگاریان^۲، صابر مظفری^۳، احمدرضا مرادی^۴

^۱دانشجوی مقطع کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، شیراز، ایران(نویسنده مسئول)

^۲دانشجوی مقطع کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، شیراز، ایران

^۳دانشجوی مقطع کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، شیراز، ایران

^۴دانشجوی مقطع کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، شیراز، ایران

چکیده

در نظام آموزش و پرورش کشور ما، کتاب و محتوا یکی از ارکان اصلی آموزش است لذا تحلیل کتب درسی و محتوای آنها به ما کمک خواهد کرد تا نواقص و مشکلات احتمالی را پیدا کنیم و سپس برای حل آنها تدبیری بیندیشیم. پژوهش حاضر، با هدف بررسی میزان ارتباط تمرین های کتاب مطالعات پایه پنجم ابتدایی با اهداف موجود در کتاب راهنمای معلم انجام شده است. روش تحقیق در این پژوهش، استفاده از روش های آماری توصیفی به همراه تحلیل محتوای ارتباطی است. اهداف مشخص شده در کتاب راهنمای معلم، طبقات این تحلیل و پژوهش را تشکیل داده و تمرین ها بر اساس آن بررسی می شوند. واحد ثبت در این پژوهش «مضمون تمرین» است و واحد زمینه نیز همان درس های کتاب قرآن پایه دوم ابتدایی هستند. یافته های این پژوهش نشان دهنده آن است که از کل تمرینات موجود در کتاب یعنی از مجموع ۱۶۹ تمرین تألیف شده برای کتاب مطالعات، ۱۳۸ تمرین یعنی ۸۱/۶۵٪ تمرینات، در راستای تحقق اهداف می باشند و ۳۱ تمرین یعنی ۱۸/۳۴٪ تمرینات، در راستای تحقق اهداف نمی باشند. همچنین از بین کل اهداف موجود در کتاب راهنمای معلم، ۷۴ هدف (۶۵/۴۸٪) دارای تمرین می باشند و دانش آموز با انجام آن تمرین ها به اهداف خواهد یافت، اما برای ۳۹ هدف دیگر (۳۴/۴۲٪) تمرینی در کتاب تدوین نشده است. نتیجه می گیریم که برای تعدادی از اهداف هیچ تمرینی در نظر گرفته نشده و برای تحقق این اهداف معلمان و مولفان کتاب درسی باید توجه ویژه ای به این بخش از اهداف داشته باشند.

واژه های کلیدی: مطالعات اجتماعی، پایه پنجم ابتدایی، کتاب راهنمای معلم

مقدمه

آموزش دوره ابتدایی در حکم مبنا و اصل همه آموزشها مطرح است و در واقع سنگ زیربنای نظام آموزشی به شمار می آید؛ از این رو توجه به این دوره از اهمیتی ویژه برخوردار است. یکی از دروسی که به طور مستقیم به آموزش مهارتهای اجتماعی ارتباط دارد، درس مطالعات اجتماعی است. این درس ابتدا در سال ۱۹۱۶ در کشور آمریکا با هدف آماده کردن افراد جوان به عنوان شهروندانی تأثیرگذار به وجود آمد و در سال ۱۹۲۱ مشروعیت قانونی یافت و موقعیت آن تثبیت شد. پس از تثبیت آن در برنامه درسی آمریکا به تدریج به کشورهای اروپایی و انگلیسی زبان چون استرالیا و کانادا و سپس به سایر کشورهای جهان راه یافت [۱].

آموزش مطالعات می توانند به دانش آموز به عنوان یک شهروند مسئول برای ساختن یک اقتصاد قوی، یک محیط سالم و آینده ای روشن برای هر کس دیگر کمک نماید. آموزش خوب مطالعات به دانش آموزان کمک می کند تا میزان درک و فهمشان را گسترش دهند و آنها را به همکاری اندیشمندانه با شهروندان در ساخت و نگهداری یک جامعه آزاد و آراسته تشویق و ترغیب نماید. دروس و مهارت های مطالعات میتواند برای یک جامعه شهروندان مسئولیت پذیری بیشتر، اقتصادی قوی، محیطی سالم و آینده ای روشن برای هر کسی را به ارمغان بیاورد [۲].

از این رو می توان درس مطالعات اجتماعی را درسی کاربردی و مهم دانست زیرا در صورت تحقق اهداف مد نظر آن، دانش آموزان به مهارت های مختلف اجتماعی، شهروندی و ... را فرا می گیرند و این مسئله اهمیت موضوع را نشان می دهد.

کتاب درسی مهمترین ابزار یادگیری است و رسانه های آموزشی دیگر حول محور کتاب درسی قرار دارند. در حقیقت کتاب درسی نقش محوری در فرآیند یاددهی-یادگیری به عهده دارد. یونسکو (۲۰۰۵) با ارائه کتاب درسی و مواد یادگیری، جایگاه و نقش آنها را در فرآیند یادگیری تبیین کرده است. یونسکو (۲۰۰۵) معتقد است که کتاب های درسی و مواد یادگیری قابلیت انتقال دانش، ایجاد مهارت ها و شکل دهی به شیوه تعامل فراگیر با جهان را دارند. همچنین منابع موثق اطلاعات از پایین ترین سطوح تا بالاترین سطح آموزشی، برای کلاس درس، آزمایشگاه و مراکز یادگیری اجتماعی هستند. کتاب درسی، وسیله اصلی یادگیری است که برای دستیابی به مجموعه ی خاصی از نتایج آموزشی طراحی شده و از متن، تصویر یا متن و تصویر تشکیل شده است [۳].

کتاب درسی علاوه بر ابعاد ظاهری و جنبه های کمی، متضمن مفاهیم و ابعاد کیفی نیز می باشد که اغلب بخش «ناآشکار» و پنهان محتوای آموزشی را تشکیل می شود. به اعتقاد برخی از صاحب نظران، این بخش از کتاب مهمتر و مؤثرتر از «بخش آشکار» و ظاهری آن است و به روش های کیفی تحلیل محتوا نزدیکترین است و مناسبترین تعبیر از تحلیل محتوا را عرضه می نماید. در واقع محققان و تحلیل گران کتاب های درسی تلاش دارند تا به کارگیری روش های کیفی، اثرات کوتاه و بلندمدت متون آموزشی را در چهارچوب ادراکی، ارزش ها، بینش ها، خودپنداره ها و نهایتاً جهان بینی فراگیران و آموزگاران مورد شناسایی و تجزیه و تحلیل قرار دهند [۴].

کتاب درسی در نظام های آموزشی متمرکز که فعالیت ها و تجربه های تربیتی دانش آموزان در آن سازماندهی می شود، نیاز به تحلیل و بررسی علمی دارد. این تحلیل به دست اندرکاران و مولفین درسی کمک می کند تا در هنگام تهیه و تدوین و یا گزینش و انتخاب کتاب درسی تصمیم های عاقلانه ای را اتخاذ نمایند. این تحلیل ها کمک می کند تا مفاهیم، اصول، نگرشها، باور ها و کلیه اجزای مطرح شده در قالب دروس کتاب مورد بررسی علمی قرار گرفته و با اهداف برنامه درسی، مقایسه و ارزشیابی شود. برای مثال ممکن است محتوا و یا کتاب درسی، نگرش ها یا حالت هایی را تشویق کند که با اهداف برنامه، تناسب چندانی نداشته باشد. تحلیلگر محتوایی یا یک برنامه ریز درسی از طریق محتوا می تواند پیام های نهفته در داستان

های ساده یا متون کتاب درسی را با اهداف برنامه مورد بررسی قرار دهد. همچنین می تواند از طریق تحلیل محتوا گرایشها یا جانب داوری های پنهان و آشکار را در متون برنامه تعیین کند [۵].

هدف موقعیتی است که میخواهیم به آن برسیم و اشتیاق رسیدن به آن، محرک فعالیت های معینی است که وصول آن را ممکن می سازد. دلیل وجودی هر نظام آموزشی، تحقق هدفهای آن نظام است. اگر هدف های مورد نظر به درستی تحلیل و اولویت های آن به روشنی تعیین و تصریح نشده باشد، امکان حرکت و فعالیت صحیح، و در نهایت تحقق هدف های آموزشی در درون آن نظام غیر ممکن خواهد بود، زیرا بر اساس هدف های آموزشی است که برنامه ریزی آموزشی، برنامه ریزی درسی و فعالیت های درون نظام آموزشی شکل می گیرد. فعالیت های آموزشی زمان صحیح و درست اجرا خواهند شد که هدف و منظور فعالیت ها به روشنی معین شده باشند، و تمرینها و پرسش هایی که برای سنجش میزان دستیابی به نتایج مهم آموزشی طرح می شوند، هنگامی صحیح و معتبر خواهد بود که بر اساس نتایج معین شده، صریح طراحی شده باشند. به عبارت دیگر، اگر اهداف آموزشی تعیین نشوند و یا مبهم باشند، هیچ مبنای معتبری برای طراحی و انتخاب محتوا، پرسشها و تمرینات، مواد، وسایل و روش های تدریس در دسترس نخواهد بود. [۶].

در آخرین قسمت مربوط به متن اصلی هر درس، بخش یا فصل، تمرین، پرسش و یا فعالیت هایی جهت سنجش و ارزیابی میزان آموخته های فراگیران ارائه می شود. ارائه پرسش ها نه تنها توجه فراگیر را به نکته های اصلی متن، جلب می کند، بلکه فراگیر با حل تمرینها، پاسخگویی به سوالات و انجام فعالیت ها به گونه های متعدد، خود را ارزیابی می کند که تا چه اندازه توانایی دارد تا آموخته هایش را در موقعیت های مختلف به کار ببرد. طرح پرسش در داخل متن موجب فعال سازی ذهن در هنگام یادگیری می شود و پرسش هایی که در پایان هر درس ارائه می شوند موجب مرور و درک مفاهیم اصلی متن، ارزیابی و تشخیص نقاط قوت و ضعف یادگیری برای دانش آموز و معلم است [۷].

هدف پژوهش حاضر بررسی میزان ارتباط تمرین های کتاب مطالعات اجتماعی پنجم با اهداف تعیین شده در کتاب راهنمای معلم است و این پژوهش به این منظور انجام شده است که مشخص شود، تمرینات کتاب تا چه اندازه توانسته اند اهداف تعریف شده را پوشش دهند و برنامه ریزان کتب درسی در تألیف پرسشها و تمرینات کتاب مطالعات پنجم ابتدایی تا چه حدی اهداف کتاب راهنمای معلم را اساس کار خود قرار دانسته اند.

۲. پیشینه پژوهش

در این بخش به نتایج برخی از پژوهش ها به سبک تحلیل محتوا می پردازیم:

نتایج پژوهش موسوی و بابائی (۱۳۹۹) با عنوان «تحلیل محتوای ارتباطی اهداف و تمرین های کتاب مطالعات پایه ششم ابتدایی»، نشان داد که ۵۵/۳ درصد تمرین های کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی با اهداف ارتباط دارد و ۵۴ درصد تمرین های کتاب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی با اهداف ارتباط ندارد [۸].

نتایج پژوهش خادمی، نوروزی مصیر و اکبری (۱۳۹۹) با عنوان «تحلیل محتوای ارتباطی تمرینهای کتاب آموزش قرآن پایه دوم دبستان بر اساس اهداف تعیین شده در کتاب راهنمای معلم»، حاکی از آن است که از مجموع ۷۰ هدف تعریف شده در کتاب راهنمای معلم، ۵۹ هدف یعنی ۸۴/۲۸ درصد از اهداف با تمرینها مطابقت دارند و ۱۱ هدف دیگر یعنی ۱۵/۷۱ درصد از اهداف با تمرینها همخوانی ندارد؛ این آمار و ارقام بیانگر این است که تمرینهای کتاب آموزش قرآن پایه دوم دبستان در حد خوبی با اهداف کتاب راهنمای معلم، هماهنگی لازم را دارد [۹].

ریاحی مهابادی، رئیسی، ذوالفقاری دهکردی و جونقانی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی تحلیل محتوای ارتباطی تمرین های کتاب فارسی پایه سوم دوره ابتدایی براساس اهداف متن نوشتاری مهارتهای خوانداری»، بیان کرد که تمرین کتاب در حد

قابل قبولی با اهداف درس هماهنگی لازم را دارد ولیکن باتوجه به فرآیند تحولات چاپ این کتاب، انتظار می رفت که تمرین دروس هماهنگی بیشتری با اهداف درس داشته باشد. در این میان تمرین درس های، ششم و شانزدهم کمترین میزان ارتباط را با اهداف درس دارند [۱۰].

یافته های پژوهش لطفی و احمدی (۱۳۹۹) با عنوان «تحلیل محتوای کمی ارتباطی متن نوشتاری بر اساس اهداف کتاب فارسی خوانداری پایه ی پنجم ابتدایی»، نشان می دهد که درس ۱۰ کمترین ارتباط را با اهداف تعیین شده داشت ۸۶ درصد اهداف تعیین شده در متن نوشتاری وجود نداشت و درس ۵ کاملاً بر اساس اهداف تعیین شده بود در مجموع، ۴۵ هدف تدوین شده در سند برنامه ی درسی در بخش اصلی متن نوشتاری کتاب و ۳۰ هدف تدوین شده در بخش مکمل متن نوشتاری کتاب وجود دارد. ۳۷ هدف تدوین شده در سند برنامه ی درسی در هر دو بخش متن نوشتاری کتاب وجود ندارد. بهتر است مولفین برای اهدافی که محتوای متناظری برای آنان وجود ندارد، محتوایی را در کتاب درسی در نظر بگیرند؛ همچنین میتوانند اهداف را تعدیل نمایند [۱۱].

یافته های پژوهش نادری بلداجی، نادری و عربی جونقانی (۱۳۹۹) تحت عنوان «تحلیل محتوای ارتباطی کتاب هدیه های آسمانی دوم دبستان براساس اهداف مورد انتظار»، حاکی از آن است که اهداف به طور متوازن در متن درس رعایت نشده است. همچنین داده های آماری این موضوع را به ما می رسانند که هدف امام شناسی با ۱۱/۵۳ درصد به کار برده شده نسبت به اهمیت آن به مقدار کمی به کار برده شده است. در این داده ها هدف مراسم با ۳/۸ درصد کمترین و اهداف خدانشناسی و آداب با ۲۶/۹ درصد بیشترین اهداف به کار برده شده در ده درس ابتدایی هستند [۱۲].

نتایج پژوهش قورچائی و کار (۱۳۹۹) با عنوان «تحلیل محتوای ارتباطی تمرین ها و اهداف کتاب ریاضی جدیدالتالیف پایه ششم ابتدایی»، نتایج حاکی از آن است که تمرینات کتاب در حد قابل قبولی با اهداف آموزشی هماهنگی دارد؛ به طوری که نزدیک به ۸۵٪ از اهداف کتاب توسط تمرین ها پوشش داده شده اند. اما انتظار میرفت باتوجه به جدیدالتالیف بودن کتاب حاضر میزان هماهنگی بیشتر از این می بود [۱۳].

علی بلاغی و تیموری (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «تحلیل محتوای ارتباطی اهداف تدوین شده در کتاب راهنمای معلم بر اساس متن نوشتاری کتاب فارسی پایه ششم ابتدایی (چاپ ۱۳۹۸)»، نشان دادند که از مجموع ۱۰۶ هدف تعریف شده در کتاب راهنمای معلم، ۶۷ هدف یعنی ۶۳٪ اهداف با متن نوشتاری مطابقت دارد و ۳۹ هدف دیگر یعنی ۳۷٪ اهداف با متن نوشتاری همخوانی ندارد. این آمار و ارقام بیانگر این است که متن نوشتاری کتاب فارسی پایه ششم ابتدایی در حد قابل قبولی با اهداف کتاب راهنمای معلم، هماهنگی لازم را دارد اما انتظار میرفت با توجه به جدید التالیف بودن کتاب، مقدار هماهنگی بیشتر از این می بود [۱۴].

یافته های پژوهش علی بلاغی و تیموری (۱۳۹۸) تحت عنوان «تحلیل محتوای ارتباطی تمرین های درسی کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم (چاپ ۱۳۹۸)» بر اساس اهداف رفتاری تدوین شده در کتاب راهنمای معلم، توضیح می دهد که از مجموع ۷۳ هدف رفتاری تدوین شده در کتاب راهنمای معلم، ۵۶ هدف یعنی ۷۷٪ اهداف دارای تمرین می باشند و ۱۷ هدف یعنی ۲۳٪ اهداف دارای تمرین نمی باشند. همچنین اطلاعات حاصل از یافته ها حاکی از آن بود که از مجموع ۱۲۳ تمرین موجود در کتاب مطالعات اجتماعی، ۸۸ تمرین یعنی ۷۲٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف می باشند و ۳۵ تمرین یعنی ۲۸٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف نمی باشند. داده های فوق بیانگر این است که تمرین های کتاب در حد قابل قبولی با اهداف کتاب راهنمای معلم، هماهنگی داشته و تا حد مطلوبی تمرین ها موجب محقق شدن اهداف شده اند. اما انتظار می رفت با توجه به جدید التالیف بودن کتاب، مقدار هماهنگی بیشتر از این می بود [۱۵].

۳. اهداف پژوهش

۳-۱-هدف اصلی: بررسی میزان ارتباط تمرین های کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی و اهداف رفتاری تدوین شده در کتاب راهنمای معلم

۳-۲-اهداف فرعی

- ۱- بررسی میزان ارتباط اهداف رفتاری تدوین شده برای کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی با تمرینات موود در هر یک از دروس کتاب
- ۲- بررسی میزان ارتباط اهداف رفتاری تدوین شده برای کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی با تمرینات موجود در کل کتاب.
- ۳- بررسی میزان تحقق اهداف رفتاری تدوین شده در کتاب راهنمای معلم بر اساس تمرینات موجود در هر یک از دروس کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی
- ۴- بررسی میزان تحقق اهداف رفتاری تدوین شده در کتاب راهنمای معلم بر اساس تمرینات موجود در کل کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی.

۴.سؤالات پژوهش

- ۱- به چه میزان اهداف رفتاری تدوین شده در کتاب راهنمای معلم با تمرینات موجود در هر یک از فصول کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم مطابقت دارد؟
- ۲- اهداف رفتاری تدوین شده در کتاب راهنمای معلم برای کدام یک از دروس بیشتری و برای کدام یک دروس کمترین میزان هماهنگی را با تمرینات موجود در کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم دارد؟
- ۳- به چه میزان اهداف رفتاری تدوین شده در کتاب راهنمای معلم با تمرینات موجود در کل کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی مطابقت دارد؟
- ۴- به چه میزان تمرینات موجود در هر یک از دروس کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی در راستای تحقق اهداف تدوین شده در کتاب راهنمای معلم است؟
- ۵- کدام یک از فصول کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی بیشتری و کدام یک کمترین تمرینات را در راستای تحقق اهداف تدوین شده در کتاب راهنمای معلم دارا می باشد؟
- ۶- به چه میزان تمرین طراحی شده در کل کتاب مطالعات پایه پنجم ابتدایی در راستای تحقق اهداف تدوین شده در کتاب راهنمای معلم است؟

۵.روش پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش،تحلیل محتوا از نوع ارتباطی است.«تحلیل محتوا گونه ای از پژوهش است که محتوای کیفی مشاهدات،تحقیقات تاریخی و اسناد متنی را با روش کمی بررسی می کند و داده های آماری را به داده های کیفی تبدیل می نماید. این روش را مطالعه عینی،کمی و نظام مند محتوای پیام برای دست یابی به تفسیر پیام، تعریف کرده اند»[۱۶].

۵-۱-جامعه آماری، نمونه و ابزار اندازه گیری

جامعه آماری این پژوهش، کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی (چاپ ۱۳۹۹) می باشد. چون تحلیل مربوط به بررسی هماهنگی بین تمرین های کتاب و اهداف است، بنابراین نمونه شامل خودآزمایی ها، پرسش ها، فعالیت ها، تمرینات کتاب و پرسش های موجود در متن دروس می باشد و سایر بخش ها جزء نمونه محسوب نمی شود. ابزار پژوهش نیز فرم تحلیل محتوای ارتباطی بین اهداف و تمرین ها است.

۵-۲-طراحی نظام رمز گذاری

۵-۲-۱-تعیین طبقه بندی

طبقات در این تحلیل، اهداف کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم است؛ و چون اهداف از قبل تعیین شده و در کتاب راهنمای معلم وجود دارد، بنابراین طبقه بندی از نوع از پیش تعیین شده است.

۵-۲-۲-واحد محتوا

۵-۲-۲-۱-واحد ثبت

واحد تیت در این تحقیق، «مضمون تمرین» است. به عبارت دیگر هر مورد تمرین، رمزگذاری می شود، اگر تمرینی دارای چند مضمون باشد، هر مضمون جداگانه رمز گذاری خواهد شد.

۵-۲-۲-۲-واحد زمینه

از آن جایی که در کتاب راهنمای معلم اهداف به صورت درس به درس نوشته شده است، لذا در این پژوهش واحد زمینه، درس است.

۵-۲-۳-روش شمارش

«وجود یا عدم وجود» هر مورد تمرین برای یک هدف شمارش می شود، پس روش شمارش «وجود یا عدم وجود» است.

۶- رمز گذاری اطلاعات

برای رمز گذاری اطلاعات مراحل زیر انجام شده است:

الف) کد هر طبقه بر اساس شماره درس و شماره هدف مشخص گردیده است. مثلاً به هدف ۴ درس ۶ کد ۴-۶ تعلق گرفته است.

ب) تمرین های هر درس مورد بررسی قرار گرفته است و در هر مورد تمرین که به تحقق هدفی کمک می کرد، بر اساس آن رمز گذاری شده است.

۷- تعیین روش آماری

با توجه به اینکه کل کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی به عنوان جامعه آماری انتخاب شده و همه جامعه آماری مورد سرشماری قرار گرفته است، استفاده از آمار توصیفی می تواند برای پاسخگویی به سؤالات تحقیق کافی باشد.

تحلیل کتاب و یافته ها

به منظور پاسخگویی به دو سؤال اول تحقیق، ارتباط اهداف و تمرین های هر یک از دروس کتاب، به صورت جداگانه در جدول های زیر بررسی شده است.

جدول ۱: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۱ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	علت نیاز انسان به ارتباط با دیگران را بیان کنند.	۱-۱	*	*
۲	نام افرادی را که با آن ها ارتباط دارد به ترتیب اهمیت بنویسد و علت مهم بودن این ارتباط را توضیح دهند.	۲-۱	*	*
۳	نکات خوب گوش دادن و خوب صحبت کردن را رعایت کنند.	۳-۱	*	*
۴	مفهوم حریم شخصی را بیان و حریم شخصی دیگران را رعایت کنند.	۴-۱	*	*
۵	مصادیقی از ارتباط غیر کلامی را بیان و در ارتباط با دیگران به طور مؤثر از حالات تن و چهره استفاده کنند.	۵-۱	*	*
جمع	فراوانی	۵	۳	۲
	درصد	٪۱۰۰	٪۶۰	٪۴۰

جدول ۲: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۲ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	انواع احساسات خوشایند و ناخوشایند را نام ببرند.	۱-۲	*	*
۲	راه های مناسبی برای شاد کردن خود و دیگران پیشنهاد دهند.	۲-۲	*	*
۳	راه های برطرف کردن غم و اندوه را بیان کنند.	۲-۳	*	*
۴	ترس های به جا و نابجا را از هم تشخیص دهد و راه های مقابله با ترس را بیان کنند.	۲-۴	*	*
۵	ترس های نابجای خود را شناسایی کند و برای رفع آن ها اقداماتی را انجام دهند.	۲-۵	*	*
جمع	فراوانی	۵	۵	۰
	درصد	٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۰

جدول ۳: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۳ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	در موقعیت های مقتضی با دیگران همدلی کنند.	۱-۳	*	
۲	مفهوم همدلی را بیان کند و نمونه هایی از همدلی با دیگران را بیان کنند.	۲-۳	*	
۳	کار و نقش جمعیت هلال احمر و سازمان انتقال خون را در کمک به هم نوعان توضیح دهند.	۳-۳	*	
۴	با راهنمایی معلم به طور گروهی از جمعیت هلال احمر محل زندگیشان بازدید و گزارش مختصری از آن تهیه کنند.	۳-۴	*	
۵	نسبت به تعاون و همدلی به دیگران حساس باشند.	۳-۵	*	
جمع	فراوانی	۵	۳	۲
	درصد	%۱۰۰	%۶۰	%۴۰

جدول ۴: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۴ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	مفهوم گروه را بیان کند و گروه را از غیر گروه تشخیص دهند.	۱-۴	*	
۲	نکات مربوط به عضو مؤثر گروه بودن را بیان کنند.	۲-۴	*	
۳	با راهنمایی معلم یک گروه را تشکیل دهند و فعالیت هایی را انجام دهند.	۳-۴	*	
۴	درباره انتخاب و خصوصیات نماینده و انتظارات خود از شورای دانش آموزی اظهار نظر کنند.	۴-۴	*	
۵	معنی و مفهوم شورا را بیان کنند.	۴-۵	*	
جمع	فراوانی	۵	۴	۱
	درصد	%۱۰۰	%۸۰	%۲۰

جدول ۵: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۵ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	مفهوم جمعیت را از طریق پرس و جو درباره تعداد جمعیت کلاس و نظایر آن، بیان کنند.	۱-۵	*	
۲	چگونگی افزایش جمعیت و چند مورد از مزایای افزایش جمعیت در کشورمان را بیان کنند.	۲-۵	*	
۳	با توجه به نمودار، تعداد جمعیت ایران در دهه های گذشته و حال را با هم مقایسه کنند.	۳-۵	*	
۴	علل پراکندگی جمعیت در ایران را توضیح دهند و در مورد هر ناحیه، مثالی بزنند.	۴-۵	*	

۵	دلائل مهاجرت جمعیت از یک مکان به مکان دیگر را فهرست کنند.	۵-۵	*
جمع	فراوانی	۵	۵
	درصد	%۱۰۰	%۱۰۰

جدول ۶: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۶ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	چگونگی تشکیل یک رود را بیان کنند و روی مدل نشان دهند.	۱-۶	*	
۲	منابع آب شیرین را نام ببرند و توضیح دهند.	۲-۶	*	
۳	روی نقشه پراکندگی رودها، رودهای مهم ایران، مصب یا شهرهایی که از آن ها عبور می کنند را نشان دهند و نام ببرند.	۳-۶	*	
۴	علل کم آبی کشور ایران را بیان کنند.	۴-۶	*	
۵	چند مورد از عوامل آلوده کننده آب را فهرست کنند.	۵-۶	*	
جمع	چگونگی حفاظت از منابع آب را بیان کنند.	۶-۶	*	
	فراوانی	۶	۴	۲
	درصد	%۱۰۰	%۶۶.۶۶	%۳۳.۳۳

جدول ۷: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۷ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	مفهوم صنعت (تبدیل مواد اولیه به کالا در کارخانه) را توضیح دهند و با ذکر مثال داده ها و ستانده ها را در یک کارخانه مثال بزنند.	۱-۷	*	
۲	تفاوت کارگاه های کوچک در قدیم را با صنایع کارخانه ای امروزی بیان کنند.	۲-۷	*	
۳	تفاوت صنایع مادر و صنایع مصرفی را با ذکر مثال بیان کنند.	۳-۷	*	
۴	بر روی نقشه، پراکندگی صنایع مادر را نشان دهند و دو صنعت مهم مادر کشور ایران را نام ببرند.	۴-۷	*	
۵	پس از بازدید از یک کارخانه، درباره آن گزارشی تهیه کنند.	۵-۷	*	
جمع	فراوانی	۵	۳	۲
	درصد	%۱۰۰	%۶۰	%۴۰

جدول ۸: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۸ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	نقش راه ها را در زندگی روزمره مردم بیان کنند.	۱-۸	*	
۲	تغییر و تحول وسایل حمل و نقل را در طی زمان با مثال بیان کنند.	۲-۸	*	
۳	درباره انواع وسایل حمل و نقل درون شهری و مزایا و معایب هر یک بحث و گفتگو کنند.	۳-۸	*	

۴		۴-۸	مفاهیم بازرگانی، صادرات و واردات را تعریف کنند و مثال بیاورند.
۵		۵-۸	انواع وسایل حمل و نقل زمینی را نام ببرند.
۶		۶-۸	نکات ایمنی در جاده ها را به صورت پوستر، کاردستی و نظایر آن نمایش دهند.
۷	*	۷-۸	درباره وسایل رفت و آمد دانش آموزان و کارکنان به مدرسه، پرسشنامه ای تکمیل نمایند و داده های آن را استخراج کنند و به صورت نمودار نشان دهند.
جمع	۳	۴	۷
			فراوانی
			درصد
	%۴۲.۸۵	%۵۷.۱۴	%۱۰۰

جدول ۹: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۹ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	بر روی نقشه، شبکه حمل و نقل راه آهن ایران، خطوط و پایانه های مهم ایران را نشان دهند.	۱-۹	*	
۲	انواع وسایل حمل و نقل زمینی، هوایی و دریایی را با توجه به مزایا و معایب هر یک، مقایسه کنند.	۲-۹	*	
۳	مهم ترین کالاهای صادراتی ایران را نام ببرند.	۳-۹	*	
۴	درباره انتخاب وسیله حمل و نقل برای سفر با ذکر دلیل اظهار نظر کنند.	۴-۹	*	
۵	نقش دریاهای جنوبی ایران را در اقتصاد کشور توضیح دهند.	۵-۹	*	
جمع		۵	۴	۱
				فراوانی
				درصد
		%۱۰۰	%۸۰	%۲۰

جدول ۱۰: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۱۰ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	با همکاری و همفکری با شرایط و مقررات در یک اردو آشنا شوند.	۱-۱۰	*	
۲	مهم ترین وظیفه حکومت را بیان کنند.	۲-۱۰	*	
۳	نوع حکومت کشور و تاریخ پدید آمدن آن را بیان کنند.	۳-۱۰	*	
۴	وظایف قوه مقننه، مجریه و قضائیه را بیان کنند.	۴-۱۰	*	
۵	برخی از موضوعات را با نقش و وظایف قوای سه گانه انطباق دهند.	۵-۱۰	*	
جمع		۵	۲	۳
				فراوانی
				درصد
		%۱۰۰	%۴۰	%۶۰

جدول ۱۱: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۱۱ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	روی نقشه کشورهای همسایه ایران را مشخص کنند.	۱-۱۱	*	

۲		۲-۱۱	کشورهای همسایه را از نظر مساحت و جمعیت با یکدیگر مقایسه کنند.
۳	*	۳-۱۱	روی نقشه، برخی عوارض طبیعی مهم کشور جمهوری آذربایجان را نشان دهند.
۴	*	۴-۱۱	روی نقشه، برخی عوارض طبیعی مهم کشور ارمنستان را نشان دهند.
۵	*	۵-۱۱	با استفاده از متن درس جمهوری آذربایجان و جمهوری ارمنستان کاربرگ شماره ۱۰ را در کلاس انجام دهند.
۶	*	۶-۱۱	اشتراکات این کشورها را با ایران بیان کنند.
جمع	۱	۵	۶
			فراوانی
			درصد
	٪۱۶.۶۶	٪۸۳.۳۳	٪۱۰۰

جدول ۱۲: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۱۲ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	روی نقشه، برخی عوارض طبیعی مهم کشور جمهوری اسلامی پاکستان را نشان دهند.	۱-۱۲	*	
۲	روی نقشه، برخی عوارض طبیعی مهم کشور جمهوری ترکمنستان را نشان دهند.	۲-۱۲	*	
۳	با استفاده از متن درس جمهوری اسلامی پاکستان و جمهوری ترکمنستان کاربرگ شماره ۱۱ را در کلاس انجام دهند.	۳-۱۲	*	
۴	اشتراکات این کشورها را با ایران مقایسه کنند.	۴-۱۲	*	
جمع		۴	۴	۰
				فراوانی
				درصد
		٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۰

جدول ۱۳: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۱۳ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	روی تصویر یا طرح نقشه ای، جایگاه زمین را در منظومه شمسی مشخص کنند.	۱-۱۳	*	
۲	انواع حرکات زمین (چرخشی و انتقالی) و پیامدهای آن را بیان کنند.	۲-۱۳	*	
۳	روی کره جغرافیایی، خطوط استوا و نصف النهار مبدأ را معین کنند.	۳-۱۳	*	
۴	با توجه به مدت زمان گردش وضعی و انتقالی زمین، محاسباتی در این زمینه انجام دهند.	۴-۱۳	*	
۵	موقعیت جغرافیایی ایران را بر روی کره جغرافیایی نشان دهند.	۵-۱۳	*	
۶	به صورت گروهی در حیاط مدرسه یک ساعت آفتابی بسازند.	۶-۱۳	*	
جمع		۶	۵	۱
				فراوانی
				درصد
		٪۱۰۰	٪۸۳.۳۳	٪۱۶.۶۶

جدول ۱۴: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۱۴ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	روی نقشه یا کره جغرافیایی قاره ها و اقیانوس ها را معین کنند.	۱-۱۴	*	
۲	درباره رابطه تنوع آب و هوایی و ناهموازی ها و تأثیر آن ها بر روی زندگی انسان ها چند مثال بزنید.	۲-۱۴	*	
۳	ویژگی های طبیعی و انسانی سه ناحیه قطبی، استوایی و بیابانی را با یکدیگر مقایسه کنند.	۳-۱۴	*	
۴	احساس و نگرش خود را درباره حفاظت از سیاره زمین بیان کنند.	۴-۱۴	*	
۵	به صورت گروهی پیشنهاداتی برای حفظ محیط زیست زندگی خود ارائه دهند.	۵-۱۴	*	
جمع	پرجمعیت ترین قاره و پرجمعیت ترین کشورهای جهان را نام ببرند.	۶-۱۴	*	
	فراوانی	۶	۳	۳
	درصد	٪۱۰۰	٪۵۰	٪۵۰

جدول ۱۵: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۱۵ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	روی نقشه یا کره جغرافیایی، شبه جزیره عربستان و شهرهای مقدس مکه و مدینه را نشان دهند.	۱-۱۵	*	
۲	روی نقشه ایران، جهت قبله بعضی از شهرهای ایران را نشان دهند.	۲-۱۵	*	
۳	شرایط پیامبر و یارانش را در شعب ابی طالب بیان کنند.	۳-۱۵	*	
۴	روی خط زمان، رویدادهای مهم زمان پیامبر را نشان دهند.	۴-۱۵	*	
۵	گزارشی از خاطرات سفر حج یکی از اعضای فامیل و آشنایان را تهیه کنند و در کلاس اجرا کنند.	۵-۱۵	*	
جمع	رویدادهای ۱۷ ربیع الاول و ۲۷ رجب را در تقویم پیدا کنند و مناسبت های آنان را بیان کنند.	۶-۱۵	*	
	فراوانی	۶	۳	۳
	درصد	٪۱۰۰	٪۵۰	٪۵۰

جدول ۱۶: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۱۶ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	معنا و مفهوم هجرت را برای گسترش و حفظ دین بیان کنند.	۱-۱۶	*	
۲	معنا و مفهوم مبدأ تاریخ و تقویم زمانی کشور (هجرت پیامبر از مکه به مدینه) را با ذکر مثال تشریح کنند.	۲-۱۶	*	

۳		۳-۱۶	محاسباتی مربوط به تاریخ هجری شمسی را انجام دهند.
۴	*	۴-۱۶	ماجرای فتح مکه را بیان کنند.
۵	*	۵-۱۶	ویژگی های اخلاقی شخصیت والای پیامبر را برشمرند.
جمع	۳	۲	فراوانی
	٪۶۰	٪۴۰	درصد

جدول ۱۷: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۱۷ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	روی نقشه، موقعیت جغرافیایی، عوارض مهم و شهرهای مذهبی عراق را نشان دهند.	۱-۱۷	*	
۲	روی نقشه عراق، رودهای آن را مشخص کنند و رود مشترک ایران و عراق را نام ببرند.	۲-۱۷	*	
۳	با مطالعه متن کشور همسایه عراق، کاربرگ شماره ۱۳ را انجام دهند.	۳-۱۷	*	
جمع		۳	۳	۰
		٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۰

جدول ۱۸: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۱۸ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	حوادث تاریخ اسلام از بعثت پیامبر تا واقعه عاشورا را روی خط زمان مشخص کنند.	۱-۱۸	*	
۲	با مطالعه متن "جامعه اسلامی بعد از رحلت پیامبر" بتوانند کاربرگ های مربوط را انجام دهند.	۲-۱۸	*	
۳	واقعه عاشورا را با تأکید بر علت قیام امام حسین (ع) توضیح دهند.	۳-۱۸	*	
۴	یکی از خاطرات خود را از روزهای همکاری در برگزاری مراسم عاشورا یا تاسوعا بیان کنند و در کلاس بخوانند.	۴-۱۸	*	
جمع		۴	۴	۰
		٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۰

جدول ۱۹: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۱۹ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	علل به وجود آمدن حکومت بنی عباس را بیان کنند.	۱-۱۹	*	
۲	با استفاده از نمودار خط زمان، حکومت های ایرانی پس از ورود اسلام به ایران	۲-۱۹	*	

			را نام ببرند.	
*		۳-۱۹	با استفاده از نقشه های کتاب، قلمرو حکومت های ایرانی را با یکدیگر مقایسه کنند.	۳
	*	۴-۱۹	علل رونق هنر و زبان فارسی در برخی حکومت های ایرانی را بررسی کنند.	۴
	*	۵-۱۹	درباره یکی از هوشمندی های ابوعلی سینا پرس و جو و نتیجه را در کلاس بیان کنند.	۵
۲	۳	۵	فراوانی	جمع
%۴۰	%۶۰	%۱۰۰	درصد	

جدول ۲۰: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۲۰ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	علل به وجود آمدن سلسله های ترک تبار در ایران را بیان کنند.	۱-۲۰	*	
۲	با استفاده از نقشه های کتاب، قلمرو حکومت های ترک تبار را با یکدیگر مقایسه کنند.	۲-۲۰	*	
۳	روی خط زمان، سلسله های ترک تبار را معین کنند.	۳-۲۰	*	
۴	وزیران، دانشمندان و شاعران معروف دوره سلسله های ترک تبار را نام ببرند.	۴-۲۰	*	
۵	جنبه هایی از زندگی اقتصادی و دانش و هنر و معماری در این دوران را بیان کنند.	۵-۲۰	*	
جمع	فراوانی	۵	۲	۳
	درصد	%۱۰۰	%۴۰	%۶۰

جدول ۲۱: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۲۱ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	ویژگی های سرزمین و مردم مغولستان را در زمان حمله مغول ها به ایران بیان کنند.	۱-۲۱	*	
۲	علل حمله چنگیزخان مغول به ایران و مسیر حرکت اقوام مغول به ایران و دیگر کشورها را بیان کنند.	۲-۲۱	*	
۳	نتایج حمله مغول ها به ایران را بیان کنند.	۳-۲۱	*	
۴	چگونگی تشکیل حکومت ایلخانان را توضیح دهند.	۴-۲۱	*	
۵	پیامدهای حمله تیمور به ایران را بیان کنند.	۵-۲۱	*	
جمع	فراوانی	۵	۳	۲
	درصد	%۱۰۰	%۶۰	%۴۰

جدول ۲۲: توزیع تمرین ها بر اساس اهداف درس ۲۲ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم

ردیف	هدف	کد هدف	تمرین	
			دارد	ندارد
۱	روی خط زمان، حمله مغول، هلاکو و تیمور را به ایران مشخص کنند.	۱-۲۲	*	*
۲	نقش وزیران ایرانی و فرهنگ ایرانیان مسلمان را در هدایت و تغییر خلق و خوی جانشینان مغول ها بیان کنند.	۲-۲۲	*	*
۳	اقدامات مهم شاهرخ را بیان کنند.	۳-۲۲	*	*
۴	علل رونق معماری و هنر را در زمان ایلخانان و جانشینان تیموریان بیان کنند.	۴-۲۲	*	*
۵	چند مورد از شاعران برجسته ایرانی را در این دوره معرفی کنند.	۵-۲۲	*	*
جمع	فراوانی	۵	۱	۴
	درصد	%۱۰۰	%۲۰	%۸۰

نکته: اهدافی که در جدول ها درج شده است، برگرفته از کتاب راهنمای معلم مطالعات اجتماعی پایه پنجم می باشد و از طرفی چون در کتاب راهنمای معلم اهداف به صورت درس به درس نگاشته شده است، از این رو ما نیز تمرینات کتاب بر اساس اهداف را به صورت درس به درس بررسی کرده ایم.

بر اساس مندرجات موجود در جداول شماره ۱ تا ۲۲ به دو سؤال اول تحقیق می پردازیم:

برای درس ۱ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی، ۵ هدف تعریف شده است که از این مقدار، ۳ هدف یعنی %۶۰ اهداف دارای تمرین هستند و ۲ هدف یعنی %۴۰ اهداف دارای تمرین نیستند.

در دروس ۳، ۷، ۱۹ و ۲۱ نیز همانند درس ۱، ۵ هدف تعریف شده است که از بین، ۳ هدف یعنی %۶۰ اهداف دارای تمرین هستند و ۲ هدف یعنی %۴۰ اهداف دارای تمرین نیستند.

برای دروس ۲ و ۵ کتاب، ۵ هدف تعریف شده است که همگی آنان یعنی %۱۰۰ اهداف دارای تمرین هستند.

از میان ۵ هدف تعریف شده برای دروس ۴ و ۹، ۴ هدف یعنی %۸۰ اهداف دارای تمرین هستند و تنها ۱ هدف یعنی %۲۰ اهداف دارای تمرین نیستند.

برای درس ۶، ۶ هدف تعریف شده است که از این مقدار، ۴ هدف یعنی %۶۶،۶۶ دارای تمرین هستند و ۲ هدف یعنی %۳۳،۳۳ اهداف دارای تمرین نیستند.

در درس ۸، ۷ هدف در کتاب راهنمای معلم در نظر گرفته شده است که از این میان، ۴ هدف یعنی %۵۷،۱۴ اهداف دارای تمرین هستند و %۴۲،۸۵ اهداف دارای تمرین نیستند.

برای دروس ۱۰، ۱۶ و ۲۰، ۵ هدف تعریف شده است که از این بین، ۲ هدف یعنی %۴۰ اهداف دارای تمرین هستند و ۳ هدف یعنی %۶۰ اهداف دارای تمرین نیستند.

از میان ۶ هدف تعریف شده برای دروس ۱۱ و ۱۳، ۵ هدف یعنی %۸۳،۳۳ اهداف دارای تمرین هستند و تنها ۱ هدف یعنی %۱۶،۶۶ اهداف دارای تمرین نیستند.

برای دروس ۱۲ و ۱۸ کتاب، ۴ هدف تعریف شده است که همگی آنان یعنی ۱۰۰٪ اهداف دارای تمرین هستند.

برای دروس ۱۴ و ۱۵ کتاب، ۶ هدف تعریف شده است که از این میان، ۳ هدف یعنی ۵۰٪ اهداف دارای تمرین هستند و طبیعتاً ۵۰٪ اهداف نیز فاقد تمرین هستند.

برای درس ۱۷ کتاب، ۳ هدف تعریف شده است که همگی آنان یعنی ۱۰۰٪ اهداف دارای تمرین هستند.

از میان ۵ هدف تعریف شده برای درس ۲۲، تنها ۱ هدف یعنی ۲۰٪ اهداف دارای تمرین هستند و ۴ هدف یعنی ۸۰٪ اهداف نیز فاقد تمرین هستند.

اطلاعات به دست آمده از جداول شماره ۱ تا ۲۲ بیان کننده این است که ارتباط اهداف و تمارین کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم در دروس مختلف کتاب، متفاوت است و مؤلف تطابق کامل بین اهداف و تمارین را در دروس ۲، ۵، ۱۲، ۱۷ و ۱۸ رعایت کرده است و ۱۷ درس دیگر از تطابق کامل برخوردار نیستند؛ همچنین درس ۲۲ با دارا بودن فقط ۲۰٪ اهداف هماهنگ با تمارین، دارای کمترین میزان تطابق می باشد.

برای جواب دادن به سؤال سوم پژوهش، جدول زیر تدوین شده است که ارتباط اهداف و تمارین کل کتاب را نشان می دهد.

جدول ۲۳: تمرین ها بر اساس اهداف کل کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

تمرین		اهداف	دروس	کل کتاب	
ندارد	دارد			فراوانی	جمع
۳۹	۷۴	۱۱۳	۲۲		
٪۳۴.۵۲	٪۶۵.۴۸	۱۰۰٪	۱۰۰٪	درصد	

بر اساس مفاد موجود در جدول ۲۳، برای کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی ۱۱۳ هدف رفتاری تدوین شده است که از این تعداد ۷۴ هدف یعنی ۶۵،۴۸٪ اهداف دارای تمرین هستند و ۳۹ هدف یعنی ۳۴،۵۲٪ اهداف دارای تمرین نیستند.

برای پاسخگویی به سؤال چهارم و پنجم پژوهش، جدول های زیر رسم شده است که نشان می دهند کدام یک از تمرینات کتاب در راستای تحقق اهداف است. در این جدول ها نیز تمرین ها به صورت درس به درس بررسی شده است.

جداول مربوط به فصل اول

جدول ۲۴: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۱ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	در هنگام نوزادی و کودکی با چه کسانی ارتباط داریم؟	۲	۱-۱	*	
۲	وقتی وارد مدرسه می شویم، با چه کسانی ارتباط برقرار می کنیم؟	۲	۲-۱	*	
۳	با راهنمایی معلم، نام افرادی را که با آنها ارتباط دارید، به ترتیب ...	۳	۳-۱	*	

۴	*	۴-۱	۵	با راهنمایی معلم، یک نفر از دانش آموزان موضوعی را انتخاب ...
۵	*	۵-۱	۵	برای هر یک از موقعیت های زیر، جمله ای مؤدبانه و محترمانه ...
۶	*	۶-۱	۶	در هر یک از موقعیت های زیر، کدام اصل گفت و گو رعایت ...
۷	*	۷-۱	۶	شماره گذاری کنید.
۸	*	۸-۱	۶	آیا شما در ارتباط با دیگران، حریم شخصی آنها را رعایت ...
۹	*	۹-۱	۶	کاربرگه شماره ۱ را انجام دهید.
۱۰	*	۱۰-۱	۶	فعالیت شماره ۱ «به کار ببندیم» را اجرا کنید.
جمع	۹	۱۰	فراوانی	
	۱۰٪	۹۰٪	۱۰۰٪	درصد

جدول ۲۵: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۲ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	هر یک از موقعیت های زیر چه احساسی را در شما به وجود ...	۷	۱-۲	*	
۲	فکر کنید و چند احساس خوشایند و چند احساس ناخوشایند خود ...	۷	۲-۲	*	
۳	فکر کنید و جدول را کامل کنید.	۸	۳-۲	*	
۴	یکی از شادترین اتفاقات زندگی خودتان را بنویسید و در زنگ ...	۸	۴-۲	*	
۵	فعالیت شماره ۲ «به کار ببندیم» در صفحه ۲۰ را انجام دهید.	۸	۵-۲	*	
۶	به نظر شما، آیا کسی پیدا می شود که در زندگی خود احساس ...	۹	۶-۲	*	
۷	فکر کنید و سه موقعیتی را که در آن دچار غم و اندوه شده اید، ...	۹	۷-۲	*	
۸	چه راه هایی برای برطرف کردن احساس غم وجود دارد؟	۹	۸-۲	*	
۹	در هر یک از موقعیت های زیر اگر افراد نترسند، چه اتفاقی ...	۱۰	۹-۲	*	
۱۰	آیا در موقعیت های بالا، ترس به جاست؟ چرا؟	۱۰	۱۰-۲	*	
۱۱	به نظر شما، آیا درست است به کسی که ترس به جا دارد، ترسو ...	۱۰	۱۱-۲	*	
۱۲	کاربرگه شماره ۲ را انجام دهید.	۱۱	۱۲-۲	*	
۱۳	با ترس هایمان چگونه برخورد کنیم؟	۱۱	۱۳-۲	*	
جمع	فراوانی	۱۳	۱۱	۲	
	درصد	۱۰۰٪	۸۴٫۶۱٪	۱۵٫۳۸٪	

جدول ۲۶: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۳ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	موقعیت های زیر را بخوانید و بگویید در هر موقعیت چه کارهایی ...	۱۲	۱-۳	*	
۲	نمونه هایی از همدلی خود با اعضای خانواده، همکلاسی ها و ...	۱۵	۲-۳	*	

۳	به همراه معلّم خود، از جمعیت هلال احمر محلّ زندگیتان بازدید ...	۱۵	۳-۳	*
جمع	فراوانی	۳	۳	۳
	درصد	۱۰۰٪	۱۰۰٪	۰٪

جدول ۲۷: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۴ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	هر گروه مشغول انجام دادن چه فعلیتی است؟	۱۶	۱-۴	*	
۲	به نظر شما، افراد هر یک از این گروه ها چه هدف مشترکی ...	۱۶	۲-۴	*	
۳	کدام یک از موارد زیر «گروه» نیستند؟ چرا؟	۱۷	۳-۴	*	
۴	شما علاوه بر کلاس خودتان، عضو کدام گروه های دیگر مدرسه...؟	۱۷	۴-۴	*	
۵	آیا تاکنون در کار گروهی با مشکلاتی مواجه شده اید؟ اگر مواجه...؟	۱۷	۵-۴	*	
۶	برای اینکه در گروه عضو مؤثری باشم، چه کارهایی باید انجام ...؟	۱۷	۴-۶	*	
۷	دو مورد از کارهایی را که در یکی از گروه های مدرسه درباره ...؟	۱۸	۴-۷	*	
۸	برای محافظت از محیط زیست بک گروه تشکیل دهید و برای ...؟	۱۸	۴-۸	*	
۹	آیا می دانید که در هر مدرسه باید شورای دانش آموزی وجود ...؟	۱۹	۴-۹	*	
۱۰	در مدرسه شما، نمایندگان دانش آموزان چه کسانی هستند و ...؟	۱۹	۴-۱۰	*	
۱۱	آیا تاکنون با نماینده خود صحبت کرده اید یا موضوعی را با او ...؟	۱۹	۴-۱۱	*	
۱۲	انتظارات شما از نماینده و شورا چیست؟	۱۹	۴-۱۲	*	
۱۳	فعلیت های شماره ۳ و ۴ «به کار بندیم» را اجرا کنید.	۱۹	۴-۱۳	*	
جمع	فراوانی	۱۳	۹	۴	
	درصد	۱۰۰٪	۶۹.۲۳٪	۳۰.۷۶٪	

در قسمت «به کار بندیم» فصل ۱، تعداد ۴ فعالیت طراحی شده است که اجرای آن ها در قسمت فعالیت های دروس این فصل، از دانش آموزان خواسته شده است و مورد بررسی قرار گرفته است؛ لذا از بررسی دوباره آن ها خودداری شده است.

جداول مربوط به فصل دوم

جدول ۲۸: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۵ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	حتماً تا کنون کلمه «جمعیت» را شنیده اید. این کلمه چه چیزی ... را...	۲۲	۱-۵	*	
۲	جمعیت کلاس شما چند نفر است؟	۲۲	۲-۵	*	
۳	با راهنمایی معلّم، در این باره پرس و جو کنید که جمعیت هر ...؟	۲۲	۳-۵	*	

۴	*	۴-۵	۲۲	جمعیت کلاس ششم از جمعیت کلاس شما بیشتر است یا کم تر؟
۵	*	۵-۵	۲۲	اکنون کاربرگ شماره (۳) (جمعیت مدرسه ما) را کامل کنید.
۶	*	۶-۵	۲۲	آیا می توانید بگویید جمعیت شهر یا روستای محل زندگی شما ...
۷	*	۷-۵	۲۳	جمعیت چگونه افزایش می یابد؟
۸	*	۸-۵	۲۳	افزایش جمعیت در کشور ما چه خوبی هایی دارد؟
۹	*	۹-۵	۲۴	به نمودار جمعیت ایران توجه کنید و جمعیت کنونی ایران را با ...
۱۰	*	۱۰-۵	۲۴	جمعیت ایران در همه جای آن به طور یکسان پراکنده نشده است ...
۱۱	*	۱۱-۵	۲۴	با توجه به نقشه صفحه روبه رو، از ناحیه ۲ و ۳ چند شهر مثال ...
۱۲	*	۱۲-۵	۲۴	با کمک معلم، محل تقریبی زندگی خود را در روی نقشه با دایره ...
۱۳	*	۱۳-۵	۲۴	هر چه از ناحیه مرکزی ایران به سمت کوهپایه های البرز و ...
۱۴	*	۱۴-۵	۲۶	چه عواملی ممکن است موجب شود که مردم یک مکان را ترک ...
۱۵	*	۱۵-۵	۲۶	چه عواملی باعث می شود مردم به یک مکان جذب نشوند؟
۱۶	*	۱۶-۵	۲۶	به نظر شما چه کارها و برنامه هایی باید در ناحیه الف اجرا شود ...
۱۷	*	۱۷-۵	۲۶	از پدر و مادر و پدربزرگ و مادربزرگ خود بپرسید آیا متولد ...
جمع	۳	۱۴	۱۷	فراوانی
		%۱۷.۶۴	%۸۲.۳۵	درصد

جدول ۲۹: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۶ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	فرض کنید یک روز از صبح تا شب در محل زندگی تان، آب ...	۲۷	۱-۶	*	
۲	در کتاب مطالعات اجتماعی سال چهارم خواندید که در گذشته های ...	۲۷	۲-۶	*	
۳	به تصویر زیر توجه کنید و مراحل تشکیل رود را توضیح دهید.	۲۸	۳-۶	*	
۴	چرا نواحی کوهستانی برای ما اهمیت دارند؟	۲۸	۴-۶	*	
۵	کاربرگ شماره ۴ را در کلاس انجام دهید.	۲۸	۵-۶	*	
۶	رود چگونه تشکیل می شود؟	۲۸	۶-۶	*	
۷	کدام رود به خلیج فارس می ریزد؟	۲۹	۷-۶	*	
۸	کدام رودها به دریاچه ارومیه می ریزند؟	۲۹	۸-۶	*	
۹	آبی که مردم شهر تهران مصرف می کنند، از کدام رودها تأمین ...	۲۹	۹-۶	*	
۱۰	سه رود را که به دریای خزر می ریزند، نام ببرید.	۲۹	۱۰-۶	*	
۱۱	رودهای کارون و زاینده رود از کدام شهر ها عبور می کنند؟	۲۹	۱۱-۶	*	
۱۲	سفید رود از به هم پیوستن کدام رودها به وجود آمده است؟	۲۹	۱۲-۶	*	
۱۳	روستائیان از آب رودها برای چه کارهایی استفاده می کنند؟	۳۰	۱۳-۶	*	
۱۴	شهر نشینان از آب رودها برای چه کارهایی استفاده می کنند؟	۳۰	۱۴-۶	*	
۱۵	پرس و جو کنید که آیا در نزدیکی شهر یا روستای محل زندگی ...	۳۰	۱۵-۶	*	

۱۶	تصاویر را شرح دهید. سپس بگویید برای مصرف درست در هر ...	۳۱	۱۶-۶	*
۱۷	چه عواملی موجب آلودگی آب می شود؟	۳۱	۱۷-۶	*
۱۸	فعالیت شماره ۱ و ۲ «به کار بندیم» صفحه ۵۴ را انجام دهید.	۳۱	۱۸-۶	*
۱۹	چرا آب بعضی از رودهای کشور ما برای کشاورزی مناسب نیست؟	۳۱	۱۹-۶	*
۲۰	درباره سرگذشت یک رود انشا بنویسید و در آن از زبان رود، ...	۳۱	۲۰-۶	*
جمع	فراوانی	۲۰	۱۴	۶
	درصد	۱۰۰٪	۷۰٪	۳۰٪

جدول ۳۰: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۷ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	به شکل زیر توجه کنید. چه چیزی مشاهده می کنید؟ توضیح دهید.	۳۲	۱-۷	*	
۲	به نظر شما، برای تهیه نخ از کدام منابع طبیعی استفاده می شود؟	۳۲	۲-۷	*	
۳	کاربرگ شماره (۵) را در کلاس انجام دهید تا با «مواد اولیه» ...	۳۲	۳-۷	*	
۴	یک کارخانه برای اینکه کالا تولید کند، علاوه بر مواد اولیه به ...	۳۳	۴-۷	*	
۵	کاربرگ شماره ۶ را در کلاس انجام دهید.	۳۳	۵-۷	*	
۶	به همراه معلم خود از یک کارخانه بازدید کنید و به طور گروهی...	۳۳	۶-۷	*	
۷	به نمودار توجه کنید. مهم ترین استان صنعتی ایران که بیشترین ...	۳۶	۷-۷	*	
۸	چرا در اطراف شهرهای بزرگ، صنایع مصرفی زیادی تأسیس ...	۳۶	۸-۷	*	
۹	معین کنید کدام صنایع زیر مصرفی و کدام مادر هستند.	۳۶	۹-۷	*	
۱۰	به نقشه پراکندگی صنایع و معادن ایران توجه کنید. برای هر یک...	۳۶	۱۰-۷	*	
۱۱	آیا در نزدیکی محل زندگی شما کارخانه ای وجود دارد؟ درباره ...	۳۶	۱۱-۷	*	
جمع	فراوانی	۱۱	۹	۲	
	درصد	۱۰۰٪	٪۸۱.۸۱	٪۱۸.۱۹	

جدول ۳۱: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۸ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	آیا تاکنون فکر کرده اید که راه ها چه نقشی در زندگی ما دارند؟ ...	۳۷	۱-۸	*	
۲	پرس و جو کنید که پیش از اختراع اتومبیل، مردم از چه وسایلی ...	۳۸	۲-۸	*	
۳	در کلاس درباره موارد زیر گفت و گو کنید.	۳۹	۳-۸	*	
۴	کاربرگ شماره ۷ (رفت و آمد به مدرسه) را انجام دهید.	۳۹	۴-۸	*	
۵	تصویر زیر، یک کارخانه کمپوت سازی را نشان می دهد. این ...	۳۹	۵-۸	*	
۶	آیا می توانید چند کالا نام ببرید که در خارج از محل زندگی شما ...	۴۰	۶-۸	*	

۷	به بسته بندی بک کالا توجه کنید و ببینید کارخانه ای که آن را ...	۴۱	۷-۸	*
۸	با پرس و جو از بزرگترها، چند نمونه از میوه ها یا سبزیجاتی ...	۴۱	۸-۸	*
جمع	فراوانی	۸	۶	۲
	درصد	۱۰۰٪	۷۵٪	۲۵٪

جدول ۳۲: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۹ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	آیا تاکنون با قطار به مسافرت رفته اید؟	۴۳	۱-۹	*	
۲	راه آهن سراسری ایران به کدام بندر در کناره دریای خزر مربوط...	۴۴	۲-۹	*	
۳	راه آهن سراسری ایران به کدام بندرها در کناره خلیج فارس ...	۴۴	۳-۹	*	
۴	با توجه به مطالب درس پیش، سنگ آهن معدن های چادرملو و ...	۴۴	۴-۹	*	
۵	اگر در شهر یا روستای شما ایستگاه راه آهن باشد و قطار از آن ...	۴۴	۵-۹	*	
۶	کاربرگه شماره ۸ (مقایسه انواع وسایل حمل و نقل) را در کلاس ...	۴۸	۶-۹	*	
۷	اگر در جنوب کشور دریا وجود نداشت، ما چه مشکلاتی داشتیم؟	۴۸	۷-۹	*	
۸	اگر قرار باشد به سفر بروید، کدام یک از وسایل حمل و نقل را ...	۴۸	۸-۹	*	
جمع	فراوانی	۸	۷	۱	
	درصد	۱۰۰٪	۸۷.۵٪	۱۲.۵٪	

جدول ۳۳: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۱۰ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	کشور ما چگونه اداره می شود؟	۴۹	۱-۱۰	*	
۲	متن زیر را بخوانید. فرض کنید که این گروه مدیر و معاونانی ...	۴۹	۲-۱۰	*	
۳	وظایف حکومت چیست؟	۵۰	۳-۱۰	*	
۴	میان وظایف اصلی حکومت ها و وظایفی که در نمودار بالا ...	۵۰	۴-۱۰	*	
۵	چه کسانی کشور را اداره می کنند؟	۵۱	۵-۱۰	*	
۶	هم اکنون، رئیس جمهور ما چه کسی است؟ وزیر آموزش و ...	۵۳	۶-۱۰	*	
۷	در یک روزنامه، خبری درباره مجلس شورای اسلامی یا دولت ...	۵۳	۷-۱۰	*	
۸	با همفکری یکدیگر کاربرگه شماره (۹) را در کلاس انجام دهید.	۵۳	۸-۱۰	*	
جمع	فراوانی	۸	۷	۱	
	درصد	۱۰۰٪	۸۷.۵٪	۱۲.۵٪	

در قسمت «به کار ببندیم» فصل ۲، تعداد ۴ فعالیت طراحی شده است که انجام ۲ تا از آن ها در قسمت فعالیت های دروس این فصل، از دانش آموزان خواسته شده است و در جداول مورد بررسی قرار گرفته است؛ درباره فعالیت های شماره ۳ و ۴ نیز می توان گفت که هیچ یک از این دو فعالیت در راستای تحقق اهداف دروس این فصل نیستند.

جدول ۳۴: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۱۱ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	کدام کشورها در شمال ایران قرار دارند؟	۵۶	۱-۱۱	*	
۲	همسایگان شرقی ایران، کدام کشورها هستند؟	۵۶	۲-۱۱	*	
۳	آیا ترکیه و عراق همسایگان غربی ایران اند؟	۵۶	۳-۱۱	*	
۴	کم وسعت ترین (کوچک ترین) کشور همسایه ایران کدام است؟	۵۶	۴-۱۱	*	
۵	کدام کشورهای همسایه، مانند ایران به دریای خزر راه دارند؟	۵۶	۵-۱۱	*	
۶	کدام کشور همسایه، مانند ایران به دریای عمان راه دارد؟	۵۶	۶-۱۱	*	
۷	آیا تاکنون به کشورهای همسایه سفر کرده اید؟ به کدام کشور؟	۵۶	۷-۱۱	*	
۸	درس های ارمنستان و آذربایجان را مطالعه کنید و کاربرگه شماره... را	۶۱	۸-۱۱	*	
جمع	فراوانی		۸	۸	۰
	درصد		۱۰۰٪	۱۰۰٪	۰

جدول ۳۵: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۱۲ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	درس های پاکستان و ترکمنستان را مطالعه کنید و کاربرگه شماره (۱۱) را در کلاس انجام دهید.	۶۵	۱-۱۲	*	
جمع	فراوانی		۱	۱	۰
	درصد		۱۰۰٪	۱۰۰٪	۰

جدول ۳۶: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۱۳ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	گردش زمین به دور خودش چند ساعت طول می کشد؟	۶۷	۱-۱۳	*	
۲	جا به جا شدن خورشید، در طول روز مربوط به حرکت خورشید ...	۶۷	۲-۱۳	*	
۳	فعالیت شماره (۱) «به کار ببندیم» (ساختن ساعت آفتابی) را انجام...	۶۷	۳-۱۳	*	
۴	شما تاکنون چند بار به دور خورشید چرخیده اید؟ این نکته را ...	۶۸	۴-۱۳	*	
۵	نتیجه حرکت چرخشی زمین چیست؟	۶۸	۵-۱۳	*	
۶	نتیجه حرکت انتقالی زمین چیست؟	۶۸	۶-۱۳	*	
۷	چند کره جغرافیایی به کلاس بیاورید و با راهنمایی معلم این خط ...	۷۰	۷-۱۳	*	

۸	*	۸-۱۳	۷۰	کشور ایران را روی کره پیدا کنید و بگویید در نیمکره شمالی ...
۹	*	۹-۱۳	۷۰	یک دایره بکشید و روی آن، محل قطب شمال و قطب جنوب را ...
۱۰	*	۱۰- ۱۳	۷۱	محل دقیق هتل، مسجد و راه آهن را بنویسید. حالا بگویید هریک ...
فراوانی				
جمع	۱	۹	۱۰	درصد
	۱۰٪	۹۰٪	۱۰۰٪	

جدول ۳۷: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۱۴ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	به نقشه توجه کنید و نام قاره ها را بنویسید.	۷۳	۱-۱۴	*	
۲	نام اقیانوس های جهان را بنویسید.	۷۳	۲-۱۴	*	
۳	روی یک کره جغرافیایی کشور ایران و همسایه هایش را پیدا ...	۷۳	۳-۱۴	*	
۴	روی یک کره جغرافیایی از هر قاره دو کشور نام ببرید.	۷۳	۴-۱۴	*	
۵	چرا نام اقیانوس آرام دو بار روی نقشه نوشته شده است؟ آیا دو ...	۷۳	۵-۱۴	*	
فراوانی					
جمع			۵	۵	۰
			۱۰۰٪	۱۰۰٪	۰
درصد					

در قسمت «به کار بندیم» فصل ۳، تعداد ۲ فعالیت طراحی شده است که انجام فعالیت شماره ۱ در قسمت فعالیت های درس این فصل، از دانش آموزان خواسته شده است و در جداول، مورد بررسی قرار گرفته است؛ درباره فعالیت شماره ۲، می توان گفت که این فعالیت در راستای تحقق اهداف درس این فصل نیست.

جدول ۳۸: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۱۵ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	با توجه به نقشه شماره ۱، دریاها و اطراف شبه جزیره عربستان ...	۸۳	۱-۱۵	*	
۲	با توجه به توضیحات پدر سارا، بگویید عربستان چه نوع آب و ...	۸۳	۲-۱۵	*	
۳	روی نقشه شماره ۲، با علامت پیکان (←)، جهت قبله را در ...	۸۳	۳-۱۵	*	
۴	چرا کافران از گسترش دین اسلام احساس خطر می کردند؟	۸۴	۴-۱۵	*	
۵	پیامبر (ص) در برابر آزار و اذیت کافران چگونه رفتار می کرد؟	۸۴	۵-۱۵	*	
۶	رویدادهای زیر را به ترتیب روی خط زمان قرار دهید.	۸۴	۶-۱۵	*	
فراوانی					
جمع			۶	۲	۴
			۱۰۰٪	۳۳.۳۳٪	۶۶.۶۶٪
درصد					

جدول ۳۹: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۱۶ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	شما در چه سالی به دنیا آمده اید؟ در زمان تولد شما چند سال ...	۸۶	۱-۱۶	*	
۲	اکنون چه سالی است؟ چند سال شمسی از هجرت پیامبر از مکه ...	۸۶	۲-۱۶	*	
۳	آیا می توانید بگویید حدود چند قرن از هجرت پیامبر گذشته است؟	۸۶	۳-۱۶	*	
۴	دو مسجد مهم مسلمانان جهان را نام ببرید.	۸۷	۴-۱۶	*	
۵	فعالیت شماره ۳ «به کار بندیم» صفحه ۹۶ را انجام دهید.	۸۷	۵-۱۶	*	
۶	چند ویژگی اخلاقی پیامبر (ص) را بیان کنید.	۸۷	۶-۱۶	*	
جمع	فراوانی		۶	۴	۲
	درصد		۱۰۰٪	۶۶.۶۶٪	۳۳.۳۳٪

جدول ۴۰: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۱۷ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	متن درس جمهوری عراق را مطالعه کنید و کاربرگ شماره (۱۳) را در کلاس انجام دهید.	۹۰	۱-۱۷	*	
جمع	فراوانی		۱	۱	۰
	درصد		۱۰۰٪	۱۰۰٪	۰

جدول ۴۱: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۱۸ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	کاربرگ شماره ۱۶ را انجام دهید.	۹۴	۱-۱۸	*	
۲	چرا امام حسین (ع) بر علیه حکومت یزید قیام کرد؟	۹۵	۲-۱۸	*	
۳	شما از واقعه عاشورا چه پیامی دریافت کردید؟ بیان کنید.	۹۵	۳-۱۸	*	
۴	کاربرگ های شماره ۱۴ و ۱۵ را انجام دهید.	۹۵	۴-۱۸	*	
جمع	فراوانی		۴	۴	۰
	درصد		۱۰۰٪	۱۰۰٪	۰

در قسمت «به کار بندیم» فصل ۴، تعداد ۵ فعالیت طراحی شده است که انجام فعالیت شماره ۳، در قسمت فعالیت های دروس این فصل، از دانش آموزان خواسته شده است و در جداول، مورد بررسی قرار گرفته است؛ درباره فعالیت های شماره ۱، ۲، ۴ و ۵ می توان گفت که همگی آن ها به جز فعالیت شماره ۵ در راستای تحقق اهداف دروس این فصل اند.

جدول ۴۲: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۱۹ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	چرا ایرانیان بنی عباس را به قدرت رساندند؟ چرا مردم از حکومت ...	۱۰۱	۱-۱۹	*	
۲	چرا هنر و زبان فارسی در دوره حکومت های ایرانی رونق پیدا کرد؟	۱۰۱	۲-۱۹	*	
۳	با توجه به آنچه در کتاب فارسی امسال خواندید، یک نمونه از ...	۱۰۱	۳-۱۹	*	
جمع	فراوانی		۳	۳	۰
	درصد		۱۰۰٪	۱۰۰٪	۰

جدول ۴۳: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۲۰ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	آیا نام اثر معروف ابوالقاسم فردوسی را می دانید؟	۱۰۵	۱-۲۰	*	
۲	با توجه به خط زمان، سه حکومت ترک تبار را نام ببرید و بگویید...	۱۰۵	۲-۲۰	*	
۳	چگونه برخی از ترکان در ایران به قدرت رسیدند و حکومت ...	۱۰۵	۳-۲۰	*	
۴	متن درس را مطالعه کنید؛ کدام یک از سه حکومت غزنویان، ...	۱۰۵	۴-۲۰	*	
۵	در زمان حکومت سلسله های ترک تبار، ایرانیان چه نقشی در ...	۱۰۵	۵-۲۰	*	
جمع	فراوانی		۵	۴	۱
	درصد		۱۰۰٪	۸۰٪	۲۰٪

جدول ۴۴: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۲۱ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	فعالیت شماره ۱ «به کار ببندیم» را انجام دهید.	۱۰۷	۱-۲۱	*	
۲	حمله مغول ها به ایران چه تأثیری بر زندگی مردم داشت؟	۱۰۷	۲-۲۱	*	
۳	چرا مغول ها به ایران حمله کردند؟ چند دلیل بیاورید.	۱۰۸	۳-۲۱	*	
۴	به نظر شما، اگر ماجرای شهر آترار رخ نمی داد، باز هم مغول ...	۱۰۸	۴-۲۱	*	
۵	حمله های چنگیز و تیمور چه پیامدهایی برای ایران داشت؟ ...	۱۰۸	۵-۲۱	*	
جمع	فراوانی		۵	۴	۱
	درصد		۱۰۰٪	۸۰٪	۲۰٪

جدول ۴۵: توزیع اهداف بر اساس تمرین های درس ۲۲ کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

ردیف	تمرین	شماره صفحه	شماره تمرین	در راستای تحقق هدف	
				است	نیست
۱	ایرانیان چه تأثیراتی بر جانشینان چنگیز و تیمور گذاشتند؟ توضیح ...	۱۱۱	۱-۲۱	*	
۲	به تصویر سکه های دوره ایلخانان در صفحه قبل توجه کنید. کلمه ...	۱۱۱	۲-۲۱	*	
۳	با توجه به آنچه امسال در کتاب فارسی درباره خواجه نصیر الدین... کاربرگه شماره (۱۷) را انجام دهید.	۱۱۱	۳-۲۱	*	
۴	فراوانی		۴	۴	۰
جمع	درصد		۱۰۰٪	۱۰۰٪	۰

در قسمت «به کار بندیم» فصل ۵، تعداد ۲ فعالیت طراحی شده است که انجام فعالیت شماره ۱، در قسمت فعالیت های دروس این فصل، از دانش آموزان خواسته شده است و در جداول، مورد بررسی قرار گرفته است؛ درباره فعالیت شماره ۲، می توان گفت که این فعالیت در راستای تحقق اهداف دروس این فصل می باشد.

بر اساس مندرجات موجود در جداول شماره ۲۴ تا ۴۵ می توان گفت:

برای دروس ۱ و ۱۳، تعداد ۱۰ تمرین در نظر گرفته شده است که از این بین، تعداد ۹ تمرین یعنی ۹۰٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف بوده و ۱ تمرین یعنی ۱۰٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف نیستند.

برای درس ۲، تعداد ۱۳ تمرین در نظر گرفته شده است که از این بین، تعداد ۱۱ تمرین یعنی ۸۴٫۶۱٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف بوده و ۲ تمرین یعنی ۱۵٫۳۸٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف نیستند.

برای درس ۳ و ۱۹، تعداد ۳ تمرین نوشته شده است که همه تمرین ها در راستای تحقق اهداف اند.

برای درس ۵، تعداد ۱۷ تمرین در نظر گرفته شده است که از این بین، تعداد ۱۴ تمرین یعنی ۸۲٫۳۵٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف بوده و ۳ تمرین یعنی ۱۷٫۶۴٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف نیستند.

برای درس ۶، تعداد ۲۰ تمرین در نظر گرفته شده است که از این بین، تعداد ۱۴ تمرین یعنی ۷۰٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف بوده و ۶ تمرین یعنی ۳۰٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف نیستند.

برای درس ۷، تعداد ۱۱ تمرین در نظر گرفته شده است که از این بین، تعداد ۹ تمرین یعنی ۸۱٫۸۱٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف بوده و ۲ تمرین یعنی ۱۸٫۱۹٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف نیستند.

برای درس ۸، تعداد ۸ تمرین در نظر گرفته شده است که از این بین، تعداد ۶ تمرین یعنی ۷۵٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف بوده و ۲ تمرین یعنی ۲۵٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف نیستند.

برای دروس ۹ و ۱۰، تعداد ۸ تمرین در نظر گرفته شده است که از این بین، تعداد ۷ تمرین یعنی ۸۷,۵٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف بوده و ۱ تمرین یعنی ۱۲,۵٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف نیستند.

برای درس ۱۱، تعداد ۸ تمرین نوشته شده است که همه تمرین ها در راستای تحقق اهداف اند.

برای دروس ۱۲ و ۱۷، تعداد ۱ تمرین در نظر گرفته شده است که راستای تحقق اهداف است.

برای درس ۱۴، تعداد ۵ تمرین نوشته شده است که همه تمرین ها در راستای تحقق اهداف اند.

برای درس ۱۵، تعداد ۶ تمرین در نظر گرفته شده است که از این بین، تعداد ۲ تمرین یعنی ۳۳,۳۳٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف بوده و ۴ تمرین یعنی ۶۶,۶۶٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف نیستند.

برای درس ۱۸ و ۲۲، تعداد ۴ تمرین نوشته شده است که همه تمرین ها در راستای تحقق اهداف اند.

برای درس ۲۰ و ۲۱، تعداد ۵ تمرین در نظر گرفته شده است که از این بین، تعداد ۴ تمرین یعنی ۸۰٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف بوده و ۲ تمرین یعنی ۲۰٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف نیستند.

اطلاعات جمع آوری شده از جداول شماره ۲۴ تا ۴۵ نشان می دهد که درصد تحقق اهداف از طریق تمرینات در دروس مختلف کتاب، متفاوت می باشد و مؤلف هماهنگی کامل بین اهداف و تمرینات را در دروس ۳، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۷، ۱۸، ۱۹ و ۲۲ رعایت کرده است. درس ۱۵ نیز با داشتن ۳۳,۳۳٪ تطابق بین تمرین و اهداف، کمترین درصد تحقق اهداف را به خود اختصاص داده است. در سایر دروس مؤلف تا حد مطلوبی توانسته است اهداف را از طریق تمرین هایی که در نظر گرفته است، تحقق بخشد.

برای پاسخگویی به سؤال ششم پژوهش، جدول زیر طراحی شده است که میزان تحقق اهداف از طریق تمرین کتاب را به صورت کلی نشان می دهد.

جدول ۴۶: توزیع اهداف بر اساس تمرینات کل کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی

در راستای تحقق اهداف		تمرین ها	دروس	کل کتاب	
است	نیست			فروانی	جمع
۱۳۸	۳۱	۱۶۹	۲۲		
٪۸۱,۶۵	٪۱۸,۳۴	۱۰۰٪	۱۰۰٪	درصد	

بر اساس مفاد جدول شماره ۴۶ مشاهده می شود که برای ۲۲ درس کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی، ۱۶۹ تمرین تدوین شده است، که از این مقدار، ۱۳۸ تمرین یعنی ۸۱,۶۵٪ در راستای تحقق اهداف هستند و ۳۱ تمرین یعنی ۱۸,۳۴٪ تمرین ها در راستای تحقق اهداف نیستند.

بحث و نتیجه گیری

بر اساس داده های جمع آوری شده به نظر می رسد که هماهنگی بین اهداف رفتاری موجود در کتاب راهنمای معلم و تمرین های کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی تا حدودی مطلوب و مقبول به نظر می رسد و مؤلف در اکثر موارد سعی داشته است مطابقت بین اهداف و تمرین ها را رعایت کند و اهداف را در قالب تمرین ها محقق سازد. مطابق با مندرجات موجود در جدول شماره ۲۳، مشاهده می شود که ۷۴ هدف (۶۵,۴۸٪) تمرینی دارای تمرین می باشند و دانش آموز با انجام آن تمرین ها به اهداف خواهد یافت، اما برای ۳۹ هدف دیگر معادل ۳۴,۵۲٪ از اهداف در کتاب تدوین نشده است. همچنین بر اساس مندرجات موجود در جدول شماره ۴۶، مشاهده می شود که از مجموع ۱۶۹ تمرین تألیف شده برای کتاب مطالعات، ۱۳۸ تمرین یعنی ۸۱,۶۵٪ تمرینات، در راستای تحقق اهداف می باشند و ۳۱ تمرین یعنی ۱۸,۳۴٪ تمرینات، در راستای تحقق اهداف نمی باشند. لذا مشاهده می شود که برای برخی از اهداف، هیچ تمرینی در نظر گرفته نشده است. با توجه به جدید التألیف بودن کتاب مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی، انتظار می رفت که مؤلفان محترم کتاب و برنامه ریزان درسی، بهتر بتوانند اهداف را در قالب تمرین ها پوشش دهند، اما اطلاعات بدست آمده از داده های موجود در جدول ها حاکی از این است که این مهم به خوبی رعایت نشده است.

در رابطه با درس ۲۲، که تنها یک هدف (۲۰٪) در آن دارای تمرین می باشند و برای ۸۰٪ اهداف، تمرینی تدوین نشده است، باید بیان کرد که مؤلفان و برنامه ریزان درسی به خوبی نتوانسته اند بین اهداف و تمرین ها ارتباط برقرار کنند. همچنین در درس ۱۵، ۳۳,۳۳٪ تمرینات در راستای تحقق اهداف هستند، مؤلفان نتوانسته اند تمرینات مانسی را به منظور تحقق اهداف تألیف نمایند و باید در رابطه با این دو درس نیز در سال های آینده، اقدامات لازم صورت گیرد و این نقص ها برطرف شود، چرا که نتایج تحلیل بیانگر آن است که تمرینات بعضی از دروس، کارآمدی لازم را در تحقق اهداف ندارند و معلم باید برای جبران این خلأ، تمرینات دیگری را به منظور دستیابی به اهداف برای دانش آموزان تألیف نمایند.

نتایج پژوهش حاضر و پژوهش هایی که از این نوع می تواند برنامه ریزان و مؤلفان کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه پنجم را یاری دهد تا در انتخاب تمرین های مناسب در جهت تحقق اهداف، دقت بیشتری کنند.

منابع

۱. گوازی، آر.ش. (۱۳۸۷). مطالعه تطبیقی- تحلیلی شیوه انتخاب و سازماندهی محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی و آموزش شهروندی در مقطع آموزش ابتدایی ایران با سوئد، تربیت شهروند آینده. فصلنامه نوآوریهای آموزشی، ۷(۲۵)، ۴۸-۱۱.
۲. انارکی، فیروز (۱۳۸۷). بررسی تأثیر فعالیت علوم بر پرورش خلاقیت کودکان پیش دبستانی. پایاننامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید رجایی.
۳. نوریان، محمد. (۱۳۸۸). راهنمای تحلیل محتوای کیفی و کمی کتاب های درسی دوره ابتدایی، تهران، نشر شورا.
۴. حسن مرادی، نرگس. (۱۳۹۵). تحلیل محتوای کتاب درسی، تهران، نشر آبیژ.
۵. شیخ زاده، مصطفی. (۱۳۹۲). تحلیل محتوای کتابهای درسی از مفهوم شناسی تا روش های تحقیق، ارومیه، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه.

۶. شعبانی، حسن. (۱۳۹۵). مهارت های آموزشی و پرورشی (روش ها و فنون تدریس)، جلد اول، چاپ بیست و نهم، ویراست سوم، تهران؛ انتشارات سمت.
۷. حسن مرادی، نرگس. (۱۳۹۵). تحلیل محتوای کتاب درسی، چاپ چهارم، تهران، انتشارات آبیژ.
۸. موسوی، مهسا؛ بابائی، مصطفی. (۱۳۹۹). «تحلیل محتوای ارتباطی اهداف و تمرین های کتاب مطالعات پایه ششم ابتدایی»، سومین همایش بین المللی روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی، همدان.
۹. خادمی، نیما؛ نوروزی مصیر، حمیده؛ اکبری، زهرا. (۱۳۹۹). «تحلیل محتوای ارتباطی تمرینهای کتاب آموزش قرآن پایه دوم دبستان بر اساس اهداف تعیین شده در کتاب راهنمای معلم»، هفتمین همایش علمی پژوهشی توسعه و ترویج علوم تربیتی و روانشناسی ایران، تهران.
۱۰. ریاحی مهابادی، متین؛ رئیسی، مهدی؛ ذوالفقای دهکردی، سپهر؛ عربی جونقانی، احمد. (۱۳۹۹). «بررسی تحلیل محتوای ارتباطی تمرین های کتاب فارسی پایه سوم دوره ابتدایی براساس اهداف متن نوشتاری مهارتهای خوانداری»، ششمین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم انسانی، اقتصاد و حسابداری ایران، تهران.
۱۱. لطفی، نگار؛ احمدی، سیده سوسن. (۱۳۹۹). «تحلیل محتوای کمی ارتباطی متن نوشتاری بر اساس اهداف کتاب فارسی خوانداری پایه ی پنجم ابتدایی»، نخستین کنفرانس ملی علوم شناخت و تعلیم و تربیت، شیراز.
۱۲. نادری بلداجی، محمدجواد؛ نادری، فرزاد؛ عربی جونقانی، احمد. (۱۳۹۹). «تحلیل محتوای ارتباطی کتاب هدیه های آسمانی دوم دبستان براساس اهداف مورد انتظار»، دومین کنفرانس ملی یافته های نوین یاددهی-یادگیری در دوره ابتدایی، بندرعباس.
۱۳. قورچائی، معین؛ کار، امید. (۱۳۹۹). «تحلیل محتوای ارتباطی تمرین ها و اهداف کتاب ریاضی جدیدالتالیف پایه ششم ابتدایی»، دومین همایش ملی آموزش ریاضی ابتدایی، گرگان.
۱۴. بلاغی، سمیع علی؛ تیموری، صونا. (۱۳۹۸). «تحلیل محتوای ارتباطی اهداف تدوین شده در کتاب راهنمای معلم بر اساس متن نوشتاری کتاب فارسی پایه ششم ابتدایی (چاپ ۱۳۹۸)»، سومین همایش ملی روانشناسی، تعلیم و تربیت و سبک زندگی، قزوین.
۱۵. بلاغی، سمیع علی؛ تیموری، صونا. (۱۳۹۸). «تحلیل محتوای ارتباطی تمرین های درسی کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی (چاپ ۱۳۹۸) بر اساس اهداف رفتاری تدوین شده در کتاب راهنمای معلم»، چهارمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش، محمودآباد.
۱۶. فتوحی، محمود. (۱۳۹۳). آیین نگارش مقاله پژوهشی. چاپ یازدهم، تهران، انتشارات سخن.